

OSMANLI'NIN USTALIK ESERİ

«EDİRNE»

VE GEZİ REHBERİ

MİMAR KOCASI SINAN

TALHA UĞURLUEL

İÇİNDEKİLER

ÖNSÖZ/ 06

1.BÖLÜM: TARİHTE EDİRNE / 09

2.BÖLÜM: BALKAN HARBI VE ŞÜKRÜ PAŞA / 55

3.BÖLÜM: CAMİLER / 63

4.BÖLÜM: SARAYLAR VE KASIRLAR / 119

5.BÖLÜM: KÖPRÜLER / 133

6.BÖLÜM: TİCARİ YAPILAR / 147

7.BÖLÜM: ÇEŞME, SEBİL, MAKSEM VE SU TERAZİLERİ / 165

8.BÖLÜM: HAMAMLAR / 181

9.BÖLÜM: DİĞER TARİHÎ YAPILAR / 189

10.BÖLÜM: MEZARLAR, TÜRBELER VE ŞEHİTLİKLER / 209

11.BÖLÜM: MÜZELER / 231

12.BÖLÜM: EDİRNE'DEN ÇEŞİTLEMELER / 241

KAYNAKÇA/ 264

1.BÖLÜM

Tarihte Edirne

Menhir

İLKÇAĞ'DA EDİRNE

Avrupa ve Asya kıtalarını birbirine bağlayan stratejik bir noktada bulunan Edirne, Anadolu ve Balkanlar arasındaki ticari kervanlar ve devletler arası istila hareketlerinde devamlı kullanılmıştır. Bu konumu sebebiyle de tarihin erken dönemlerinden itibaren insanlar tarafından yerleşim merkezi olarak seçilmiştir.

Bölgede, Paleolitik çağlara ait buluntulara rastlanmazken, Buzul Çağı sonrasında Altınağaç köyü yakınlarında bir yerleşim yeri tespit edilmiştir.

İnsanların yerleşik düzene geçtiği Neolitik Çağ'a ait buluntulara ise 1990 yılında, Keşan - Enez arasında yapılan kazılarda rastlanmıştır. Bu kazılarda tespit edilen en erken hayat belirtileri, MÖ 5500 yıllarına kadar dayanmaktadır. Bu yerleşim merkezinin etrafını çeviren küçük bir engel duvarı, yuvarlak planlı yapılar, ocak kalıntıları ve çanak çömlek parçaları bulunmuştur.

Menhir: İlkçağ'da kullanılan bir çeşit mezar taşı.

Dolmen

İnsanların maden kullanmaya başladıkları dönemlerde, bölgede yerleşim merkezlerinin sayısı hızla artmaya başlamıştır. Fakat bu çağın ortalarında meydana gelen bir yangın, bu döneme ait yerleşimlerin sonu olmuştur. Fakat bir süre sonra bölgeye, Karadeniz taraflarından yoğun bir göç dalgası inmeye başlamıştır.

Maden Devri'nin ilk ve orta devirlerine ait Edirne ve civarında bulunan ve günümüze kadar varlığını koruyabilen en önemli buluntular Menhir ve Dolmenlerdir. Yapılan araştırmalar sonucunda, Trakya bölgesinde 25 adet Menhir ile 94 Dolmen bulunmuştur. Günümüzün mezar taşı anlayışına yakın olan Menhirlerin en yoğun bulundukları alan, Edirne'nin Çömlekçınar köyü yakınlarıdır. Yaklaşık 200 metre karelik bir alanı kaplayan, yükseklikleri 1-2 m arasında olan Menhirler bir hendekle de çevrilmiştir.

İlk çağların anıt mezarları olan Dolmenler Istranca Dağları'nda bulunmaktadır. Bu Dolmenlerin tarihleri MÖ.1400'lere kadar gitmektedir.

Menhir ve Dolmenleri merak ediyorsanız, Edirne Müzesi'ne uğramanız yeterli olacaktır. Zira, 1983 yılı içerisinde Hacılar köyü civarında tespit edilen Dolmen, bugün müze bahçesinde sergilenmektedir. Yine müze bahçesinde sergilenen ve ilginizi çekeceğini umduğumuz bir de Trak Evi tasarımı mevcuttur. Hayali olarak inşa edilen bu yapı, bölgede yerleşik düzene geçen insanların ilk barınma yapılarını temsil etmektedir.

Edirne civarında bizi İlk Çağ dönemine götüren bir diğer mezar türü de Tümülüslerdir. Ölen kişinin rütbe ve makamca

Dolmen: İlkçağ'da insanların kullandığı bir yerleşme birimi.

Büyük İskender'in babası Makedonya Kralı II. Flip

büyüklüğüyle orantılı olarak, mezarı üzerine toprak yığılarak oluşturulan bu anıt mezarlar, uzaktan normal bir tepe gibi görünseler de düz zeminlerde mantar gibi duruşlarıyla kendilerini ele verirler.

İlk Çağ'da, Edirne şehir merkezinin bulunduğu mekânda, Odrisler tarafından bir Trak köyünün kurulduğu ve adının da Orestia olduğu sanılmaktadır.

MÖ 1400'lerden itibaren bölgede Akhalar'ın egemenliği başlamış ve 200 yıl kadar sürmüştür.

Tüm Anadolu ve Balkanları kasıp kavuran Pers istilasından Edirne bölgesi de nasibini almış ve MÖ 450'lere kadar Pers hakimiyetinde kalmıştır. MÖ 350'lerde Makedonya Kralı II. Filip, genişleme politikası güderek bu bölgeyi de egemenliğine dahil etmiştir. Makedonyalı İskender döneminde de Helen İmparatorluğu içinde kalan Orestia, MÖ 280'lerde Galatlar sonrasında da Romalıların hâkimiyetine girmiştir.

Tümülüs (yığma Tepe) İlkçağ'da kullanılan bir mezar çeşidi

Arkeoloji Müzesi'nin bahçesinde bulunan Romalılardan kalma aslan başlı su arki

ROMALILAR DÖNEMİNDE EDİRNE

Miladın ilk yıllarında dünya üzerinde, nüfuzlarını yavaş yavaş arttıran en önemli güçlerden biri, şüphesiz Romalılardı. Romulus'un kasabasından taşan topluluk, neredeyse tüm Avrupa'ya yayılmıştı. Hızla ilerleyen nüfuzları ile önce kendilerine bağlı uydu krallıklar oluşturuyorlar, ardından bu krallıkları bünyelerinde eritiyorlardı. Orestia'ya da (Edirne) aynı politikayı uygulamaya başlamışlardı. Özellikle Doğu Trakya Krallığı üzerinde etki kuran Romalılar, burayı da önceki toprakları gibi yavaş yavaş yönetim birimleri hâline getirmeye başlamışlardı. Bu ilerleme hareketi halk tarafından kabul edilmedi ve bölgede isyan patlak verdi. MS 45'lerde meydana gelen isyan, Roma İmparatoru Claudius'un emriyle bastırıldı. Artık Roma askerleri Orestia'ya girmişlerdi. Bölge Roma'nın topraklarına dahil olmuştu.

Roma İmparatoru Hadrianus

Edirne'nin, tarih sahnesine gelişmiş bir şehir olarak çıkışı, Roma İmparatoru Handrianus'un bölgeyi ziyaretiyle başlamıştır. MS 123'te Roma'nın Balkan topraklarını ziyaret eden Hadrianus, Orestia'yı geliştirmeye müsait görerek, burayı yönetim merkezlerinden biri ilan etti. Artık Orestia kasabalıktan kurtularak Hadrianopolis adını alıyordu.

İç işlerinde bağımsız, dış işlerinde Roma'ya bağlı olan şehrin, dört tarafı surlarla çevriliydi. Bir nevi castrum olan şehir surlarının, dört köşesinde ise dört silindirik kule bulunmaktadır.

Bugün saat kulesi olarak tanınan yapı, bu dört kuleden biridir. (Diğer Tarihî Yapılar Bölümü'nde Hadrian Kulesi'ne bakınız).

Roma'dan günümüze kalan paralardan anladığımıza göre, Hadrianopolis sokaklarında birçok mabed, çeşme, anıt ve tanrı heykelleri bulunmaktadır. Şehrin parlak devri başlamıştır. Bir süre sonra Edirne, Roma'nın Trakya eyaletindeki altı önemli şehirden biri hâline gelmiştir.

Bu devir sonrasında Hadrianopolis'i buhranlı günler beklemektedir. Bir diğerinin iktidarını kabul etmeyen komutanlar ülkeyi iç çatışmaya götürecektir. Diocletianus'un çekilmesiyle başlayan siyasi buhranlarda, Licinius ile Constantinus arasında 324'te bir savaş meydana gelmiş, Licinius'un yenilmesiyle sonuçlanmıştır.

Yine 378'de İmparator Valens'in Gotlar ile yaptığı savaş, 381'de İmparator I. Theodosius'un Gotları takip amacıyla Hadrianopolis'e gelmesi ve bir aya yakın kalması bölgenin stratejik yönünü açıkça ortaya koymaktadır.

Hadrianopolis'in tarih sürecinde en çok maruz kalacağı tehlikelerden biri de istilalardır. Bu istila hareketlerinin ilklerinden olan Hun akınlarında, civardaki birçok şehir yağmalansa da surlarının gücü dolayısıyla Hadrianopolis'e herhangi bir zarar gelmemiştir.

Bölgeyi daha gözde bir konuma sokacak olay, İmparator Constantinus'un, bugün Sarayburnu olarak adlandırdığımız bölgede bulunan Bizantium kasabasını Roma İmparatorluğu'na başkent olarak seçmesidir. Artık Constantinopolis olarak adlandırılan ana merkezle Avrupa arasında büyük önem taşıyan ve Roma orduları tarafından kullanılan Via Egnatia yolu gelişmeye başlayacak ve bu yolun üzerinden geçtiği Hadrianopolis de ikinci bir gözde olarak tarihteki yerini alacaktır.

Romalılardan
kalma bir aslan heykeli

Osman Nuri Peremeci'nin Edirne Tarihi'nden
Edirne Kastrumu'nun kale duvarları.
Kastrum: Roma İmparatorluğu'nun yönetim
birimlerinde eyalet başkenti

Roma İmparatoru
Konstantin

Bir Roma mezar taşı

BİZANS DÖNEMİNDE EDİRNE

MS 375 yılında Kavimler Göçü'yle sarsılan, ayrıca İmparator Theodosius tarafından, iki oğlu arasında paylaşılan Roma İmparatorluğu; Doğu ve Batı Roma olmak üzere ikiye ayrılmıştır. 20 yıl sonrasında ise Batı Roma İmparatorluğu yıkılırken Doğu Roma, Constantin'in kurduğu İstanbul merkez olmak üzere varlığını sürdürmüştür.

5. yüzyılda Balkanları yine istilalar beklemektedir. Öncelikle Hunlar, ardından Slav ve Bulgar akınları başlamıştır. Başlarında Atilla'nın bulunduğu Hunlar, Hadrianopolis'i almışlar

İncil'den bir sahne

İstanbul'a saldırmadan geri çekilmişlerdir. Bir yüzyıl sonrasında, bu kez Avarlar sahneye çıkarlar ve Edirne önlerinde (MS 550) Justinianos'a bağlı Bizans ordusunu ağır bir yenilgiye uğratırlar. Bizans ve Avarlar arasındaki bu mücadeleler MS 640'lara kadar sürmüştür ve sonrasında Avar tehlikesi ortadan kalkmıştır.

Avarlardan sonra Trakya'da bu kez Bulgar tehlikesi baş gösterir. Bulgar akınları neticesinde Edirne ve çevresi, 800'lü yıllara kadar Bulgar işgalinde kalacaktır. Fakat 807 yılında, Bulgarlar üzerine sefere çıkan İmparator Nikeporos, Edirne'yi geri almıştır. 809'da Bulgarları birleştiren Krum'a karşı tedbirsizce harekete geçen Nikephoros ordusuyla birlikte ağır bir hezime uğramış ve kendisi de bu savaşta hayatını kaybetmiştir. Bu yenilgi sonrasında savunmasız kalan Hadrianopolis'e giren Krum, sayıları 12 bini bulan şehir halkını esir ederek Tuna Nehri'nin ötelere sürmüştür.

Krum'un yerine geçen oğlu döneminde, Bizans-Bulgar ilişkileri daha ılımlı bir hale gelmiş ve yapılan antlaşmalar çerçevesinde Hadrianopolis Bizans'ta kalmıştır.

İstanbul'un eski kuşatmalarından çizimler

Haçlı donanması Konstantinapolis yakınlarından geçerken

913 tarihinde Bulgar Kralı Simeon, İstanbul surlarına dayan-
dı. Amacı Bizans tacını giymekti.
Bu konuda arzu ettiği hâkimiyeti
elde edemeyince, 914'te Hadria-
nopolis'i ele geçirdi. Fakat şehir
bir süre sonra yine elinden çıktı.
Edirne ve çevresi için Bulgar teh-
likesi bu şekilde yüzyıllarca de-
vam etti.

Bulgarkıran lakaplı II. Basilei-
os, Asya seferi sonrasında, o sıralar Bulgar tahtında oturan Kral
Samuel'e saldırdı. Samuel ise onu şaşırtmak için Yortu Gece-
si'nde Hadrianopolis'e saldırdı ve halkı kılıçtan geçirdi. Fakat
II. Basileios, oyuna gelmeyerek stratejisini bozmamış ve Sruma
boğazlarında Bulgar ordusunu bozguna uğratmıştır.

Bulgar tehlikesinin geçmesi sonrasında Edirne bölgesinde,
bu kez Peçeneklerin tahakkümünü görmekteyiz. Bazı zaman-
larda Bizans ordusunda paralı askerlik de yapan Peçenekler, bu
kez 1050 yılında Edirne önlerine kadar gelmişler ve burada tam
şehri alacaklarken krallarının ölümü üzerine kuşatmayı kaldır-
arak çekilmişlerdir.

Hadrianopolis, askerî güzergâh üzerinde olması sebebiyle
Haçlı Seferlerinin de yolları üzerinde bulunuyordu. Bunlardan
ilk Haçlı Seferi gerçekleştiğinde Bizans İmparatoru, şehirde bir
tatsızlığa mahal vermemek amacıyla, gelen kuvvetlerin şehirde
üç günden fazla kalmalarını yasaklamıştı. Alman birliklerinin
de Edirne'den geçişlerinde az kalsın olay çıkacaktı. Fakat hadise
büyümeden kapandı.

III. Haçlı Seferi'nde Bizans'ın Eyyübiler ile anlaşmasından
şüphelenen Friedrich Barbarossa, 22 Kasım 1189'da Edirne'yi
işgal etmiştir. İstanbul'u da kuşatmayı düşünen Alman kuvvet-
leri, Bizans'ın anlaşma teklifiyle bu düşüncelerinden vazgeçmiş-
lerdir.

Tarihe, Latin İstilası olarak geçecek olan olay, IV. Haçlı seferi olarak başlamış fakat Kudüs yerine Bizans'ın işgaliyle tamamlanmıştır. İstanbul'u işgal eden Latinler, kısa süre içinde Edirne'yi de aldılar fakat kısa bir süre sonra Edirne ve civarındaki halklar ayaklandı. Bulgar Çarı Kaloyan'ın da desteğiyle Latinler, Trakya'dan kovuldular. Fakat Bulgarların, Edirne ve çevresindeki Bizanslılara kötü davranmaları üzerine

Osmanlı askerleri Süleyman Paşa öncülüğünde Bolayır'da

Bizanslılar, Latinlere yaklaştılar ve gerçekleştirdikleri iş birliğiyle Kaloyan'ı Trakya'dan uzaklaştırdılar. 1261 tarihinde, Latin İstilasının sona ermesiyle, İznik'teki hanedan tekrar İstanbul'a geldi ama devlet yönetimi durulmadı. 1345'lerde Hadrianopolis'te başlayan büyük bir isyan hareketi, asillerle halkı karşı karşıya getirdi. Asiller sınıfının başında olan Kantakuzen, kendisini Bizans tahtına aday bulunca, imparatorluğunu ilan etti. Kantakuzen, düşmanlarına karşı Türklerden yardım istemiş ve Umur Bey kuvvetleriyle düşmanlarını püskürtmeyi başarmıştır. (Umur Bey'in bu yardımının anlatıldığı kitapta, şehrin adı Aderyana olarak geçmektedir.) Yine Türklerin yardımıyla İstanbul'a giren Kantakuzen, VI. İoannes olarak Bizans tacını giymiştir. Osmanlı Devleti'nin başında bulunan Orhan Bey'e kızını veren Kantakuzen, Osmanlılardan aldığı yardımlarla Selanik'i de geri almıştır.

Orhan Gazi'nin büyük oğlu Süleyman Bey, idaresindeki 10 bin askerle 1354 yılı içerisinde, bir gece Gelibolu Kalesi'ni alıverdi. Bu fetih sonrasında Osmanlılar, Trakya akınlarına başladılar. Türkleri durduramayan Kantakuzen, V. İoannes'ten yardım istemiş fakat bir ittifak sağlayamamıştır. Bu sıralarda Cenovalılarla ittifak kuran V. İoannes, İstanbul önlerine gelmişti. Kantakuzen'le aralarındaki mücadele bir yıl kadar sürmüş, bir ihanete uğrayarak yenilen Kantakuzen Mora'ya sürülmüştür.

Bu sıralarda, Osmanlı fetih hareketleri tüm Trakya'ya yayılmıştı. Keşan, Çorlu, Lüleburgaz, Dimetoka ve Babaeski kasabalarının alınmasından sonra artık Edirne ile aralarında pek de bir uzaklık kalmamıştı. Zaten alınan bu kalelerin içerisindeki ahalinin bir kısmı, her zaman yaptıkları gibi, Edirne Kalesi'ne sığınmışlardı. Lala Şahin Paşa komutasındaki Osmanlı ordusu, Edirne Tekfuru Adriyan'ı Sazlıdere'de mağlup edince Tekfur, kuvvetleriyle birlikte Edirne Kalesi'ne sığınmak zorunda kaldı. Bu sırada, Sultan Murad da, kuvvetleriyle Edirne önlerine gelmişti. Adriyan, burada tutunamayacağını anlayınca Meriç Nehri'nin taşan sularından istifade ederek, ailesiyle birlikte İnoz'a kaçtı. Ertesi gün, Edirne tekfurunun kaçtığını gören halk, kaleyi Osmanlı kuvvetlerine teslim etti.

Bu teslimde Osmanlı kuvvetlerinin gücü yanında, başka unsurların da etkili olduğunu burada söylemeden geçemeyeceğim. Rıfat Osman Bey, Edirne'de oturan bir Rum tarih öğretmenin kendisine, Osmanlıların Edirne önlerine geldiklerinde, Edirne civarındaki bağ ve bahçelerden yedikleri yemiş ve üzümün paralarını, ağaç ve kütüklerin diplerine bırakacak kadar başkalarının mal ve haklarına saygılı davrandıklarını, halkın da Edirne kapılarını bu nedenle Osmanlılara açtıklarını anlatıyor.

Osmanlı kuvvetleri Balkanlarda

1361 yılında gerçekleşen Edirne'nin fethine çok sevinen I. Murad, şehrin Hadrianopolis adını Edirne'ye çevirmiştir. Artık şehir bu adla anılacak, 18. yüzyıl civarında ise günümüzde söylendiği şekliyle Edirne haline gelecektir.

Sultan I. Murad, ayrıca bu fethi Celayirli hükümdarı Üveys Han başta olmak üzere, çevre Müslüman devlet liderlerine de birer mektupla bildirmiştir.

Osmanlılar tarafından alınan Edirne, şimdiki Edirne gibi değildi. O zamanlar şehir, bugün Kaleiçi dediğimiz bölge kadar olup etrafı surlarla çevriliydi. Bugünkü Yıldırım Mahallesi'nin olduğu yerde ise Aina adlı bir kasaba bulunmaktaydı.

Sefer sırasında Osmanlı askerlerinin üzüm kütüklerine astıkları para keseleri

I. Murad Hüdavendigâr

OSMANLILAR DÖNEMİNDE EDİRNE

I. Murad Devri (1359-1389)

Edirne'ye giren I. Murad, öncelikle kale içinde bulunan bir kiliseyi camiye dönüştürmüştür. Halkın, Kilise Cami dediği bu yapı, ne yazık ki günümüze ulaşmamıştır. Yine Edirne'de bir başka kiliseyi de Halebiye adıyla camiye çevirmiştir. Edirne tekfurunun oturduğu saray, Osmanlılar tarafından beğenilmemiş ve Sultan Murad'ın emriyle yeni bir sarayın inşaatına başlanmıştır. Bu sarayın bugün nerede yaptırıldığı bilinmemektedir. Ancak Yıldırım Bayezid'in, Selimiye Cami'nin yerinde olduğunu bildiğimiz sarayının, bu sarayın devamı mı olduğu yoksa bir yangın sonrasında yeniden mi yaptırıldığı bilinmemektedir. Saray inşaatı bitene kadar Dimetoka'da kalan I. Murad, inşaatın tamamlanmasından sonra buraya yerleşmiştir.

Edirne'nin fethi sonrasında, buradaki Türk nüfusunu arttırmak amacıyla Anadolu'daki bir kısım beyliklere ayrıcalıklar verilerek, Balkanlara yerleşmeleri teşvik edilmiştir.